

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Барбаш Дар'ї Костянтинівни на тему «Кримінальні процесуальні та морально-етичні основи здійснення правосуддя в кримінальних провадженнях», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право, зі спеціальності 081 Право

Вивчення дисертації Д. К. Барбаш й опублікованих здобувачкою наукових праць дозволяє зробити попередній висновок про виконання роботи на належному рівні, набуття авторкою вміння виявляти наукові проблеми, ставити відповідні наукові завдання й вирішувати їх, а також самостійно проводити наукові дослідження й одержувати нові знання.

Актуальність теми дослідження зумовлена потребою подальшого реформування національної судової системи в контексті підвищення рівня доброчесності як діючих суддів, так і оцінки крізь призму вказаної категорії кандидатів на зайняття посади судді. Обраний напрямок дослідження зумовлений продовженням процесу заміщення вакантних посад суддів, що спрямовано на подолання багаторічної кризи кадрового забезпечення, а відтак є вкрай важливим кроком в процесі приведення національної судової системи до міжнародних стандартів у цій сфері. До того ж формування нового покоління суддів з глибокими знаннями не тільки в галузі права, а і розуміння та прийняття морально-етичних основ здійснення правосуддя є актуальним запитом в українському суспільстві, адже рівень довіри суспільства до судової системи, зокрема і до суддівського корпусу в цілому зараз доволі низький. Так, варто зазначити, що під час розгляду кримінальних проваджень справи суддя нерідко стикається з інформацією, дати оцінку якій можливо лише шляхом звернення до морально-етичних категорій. Приміром, при ухваленні судового рішення суддя має врахувати та дати оцінку зокрема такій інформації, як: особа обвинуваченого (підсудного), його соціально-психологічна характеристика, наявність раніше вчинених кримінальних правопорушень, визнання чи не визнання особою вини, наявність дієвого каяття, позиція потерпілої сторони тощо. Але надання належної оцінки цим відомостям без звернення до окремих морально-етичних категорій є доволі проблематичним. Саме тому поглиблене дослідження проблематики кримінальних процесуальних та морально-етичних основ здійснення правосуддя в кримінальних провадженнях як в Україні, так і закордоном, розкриття змісту морально-етичних основ діяльності судді, врахування моральних викликів й конфліктів, які можуть поставати перед суддею в процесі професійної діяльності, є нагальною потребою національної юридичної науки та судової системи в процесі її реформування.

Зважаючи на актуальність вказаної тематики, вітчизняні науковці приділяють їй достатньо вчених як: В. Федорович «Теоретичне обґрунтування механізму відповідальності судді за недоброчесну поведінку» (2015 р.), С. Жукова «Адміністративно-правове забезпечення доброчесності суддів: проблеми теорії та практики» (2019 р.), Ю. Констанкевич «Морально-етичні критерії як конституційна умова формування органів публічної влади в Україні» (2021 р.), Д. Аббасова «Правове забезпечення та реалізація етичних норм у кримінальному процесі України» (2023). Віддаючи належне доробкам як вказаних, так і інших науковців,

слід все ж таки зазначити, що вони стосувалися морально-етичних основ здійснення правосуддя в цілому, не акцентуючи достатню увагу на особливостях кримінального провадження. Вказане зумовлює необхідність проведення окремого монографічного дослідження кримінальних процесуальних та морально-етичних основ здійснення правосуддя в кримінальних провадженнях, відтак намагання авторки розкрити вказану проблематику заслуговують схвальної оцінки.

Зазначене свідчать, що дисертаційне дослідження Д. К. Барбаш виконане на актуальну тему та відповідає потребам юридичної теорії та практики.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих Д. К. Барбаш у дисертації, обумовлена змістовним аналізом джерельної бази, застосуванням здобувачкою відповідних методів наукового пізнання, належною аргументацією та обґрунтуванням висновків науковими доказами. структура роботи

Структура роботи, визначена авторкою, є логічно обґрунтованою та відповідає предмету й завданням дослідження, що створило умови для доволі повного та змістовного аналізу основних аспектів досліджуваної проблематики. Дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, змісту, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (215 найменувань) та чотирьох додатків. Така структура роботи засвідчує, що поставлені у вступі дисертації завдання здобувачкою висвітлені у повному обсязі.

У вступі, розділах основної частини роботи та висновках авторкою викладені основні теоретичні положення роботи, висновки та практичні рекомендації, які стосуються поставленої в роботі проблеми в цілому, окремих її аспектів. Ознайомлення з ними, а також способами та підходами до їх вирішення переконують у тому, що відповідні питання теоретичного та практичного плану, глибоко та доволі повно розроблені в дослідженні.

Наукова праця базується на достатньому джерельному підґрунті, наведені по тексту дисертації посилання на літературу свідчать, що здобувачка доволі ретельно вивчила праці попередніх дослідників цієї та суміжних проблематик, відповідні нормативно-правові акти. Це свідчить, що авторка орієнтується в обраній тематиці та є обізнаною у теоретичних аспектах досліджуваних нею питань, а також практичній площині їх реалізації. При використанні літературних джерел Д. К. Барбаш критично проаналізовані точки зору науковців, в разі потреби наведено аргументовану полеміку, як правило, з достатньо переконливим обґрунтуванням її власної позиції.

Висновки й пропозиції, отримані в роботі відповідають сучасним науковим вимогам юридичної науки, цілком обґрунтовані та належним чином аргументовані, мають власне теоретичне і практичне значення, а деякі висновки отримано вперше.

Дисертаційна робота написана українською мовою, у частинах де дисертанткою використовуються іноземні джерела авторкою наведений власний переклад текстів, що додатково заслуговує на схвалення. У роботі при описі теоретичних положень, висновків та практичних рекомендацій використовується професійна лексика та науковий стиль літературної мови, що допомагає передати результати дослідження доволі чітко та зрозуміло. Текст дисертаційної роботи

організований за логічними блоками, між структурними частинами прослідковується зв'язок, що забезпечує достатньо наочний перехід під час наукового пошуку від одного аспекту дослідження до іншого.

Дисертантка у роботі дотримується академічного стилю, уникає надмірних деталей, що робить текст цілком доступним для читання і допомагає передати ідеї наукового дослідження.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації обумовлюється перш за все тим, що дисертація Д. К. Барбаш є одним з перших в Україні самостійних кваліфікаційних наукових досліджень присвячених кримінальним процесуальним та морально-етичним основам здійснення правосуддя в кримінальних провадженнях.

За його результатами сформульовано ряд самостійних висновків та положень, які містять наукову новизну, зокрема:

уперше:

- розроблено концептуальну модель морально-етичних основ здійснення правосуддя в кримінальних провадженнях, яка містить стратегічні напрями інтеграції етичних стандартів до судової системи України, забезпечуючи її відповідність демократичним принципам і міжнародним стандартам правосуддя, що включає їх структуру і методику їх оцінювання. Для впровадження цієї моделі в Україні окреслено такі пріоритетні напрями: 1) правове регулювання; 2) створення окремих структурних підрозділів з питань етики; 3) розвиток організаційної культури; 4) професійно-етичне навчання; 5) мотивація; 6) контроль та оцінювання рівня морально-етичних компетентностей.

- наведено авторське визначення поняття «морально-етичні основи здійснення правосуддя», під яким розуміється категорія професійної суддівської етики, що відображає місію, цінності, принципи, норми та стандарти поведінки судді, які знаходять своє вираження як в певних кодифікованих документах, а також і в особистих орієнтирах судді та формують цілісний морально-етичний простір здійснення правосуддя, який забезпечує справедливість і неупередженість суддівської діяльності;

- визначено структуру морально-етичних компетентностей судді, що охоплює знання, вміння, навички, особисті якості та цінності, з одночасним розподілом їх на дві основні групи: базові та професійно-етичні компетентності.

удосконалено:

- дефініції низки понять, які є засадничими для досліджуваної теми, зокрема: «морально-етичні основи здійснення правосуддя» «морально-етичні компетентності судді» та уточнено зміст інших ключових термінів, пов'язаних із цією проблематикою;

- наукові підходи щодо розуміння явища стереотипу в контексті суспільства та окремої людини, його негативний вплив на формування внутрішнього переконання судді щодо особи обвинуваченого (підсудного), обставин справи, оцінки доказів у кримінальному провадженні;

- розуміння правових засад (принципів) здійснення правосуддя, шляхом підтвердження їх стійкого взаємозв'язку між собою;

– систематизацію підходів до питань конфліктів між мораллю та правом у професійній діяльності судді на прикладі кримінального судочинства.

набули подальшого розвитку:

– питання міжнародного досвіду у сфері етизації суддівської служби;

– питання етичної інфраструктури як ключового елементу у формуванні морально-етичних основ діяльності суду.

Практичне значення одержаних результатів. Висновки та результати дослідження Д. К. Барбаш мають значення для юридичної науки й правозастосовної практики, оскільки можуть бути використані: у науково-дослідній діяльності — для подальшого дослідження питань, пов'язаних із морально-етичними основами здійснення правосуддя; у нормотворчій діяльності — для удосконалення чинного процесуального законодавства України, інших нормативно-правових актів, присвячених морально-етичним вимогам до кандидатів на заняття посади судді та діючим суддям, його (її) діяльності; у правозастосовній діяльності — для підвищення якості здійснення правосуддя в контексті дотримання морально-етичних основ, поліпшення рівня професійної комунікації між учасниками судового процесу та судом, підвищення рівня освіченості суддів в окремих питаннях морального складника їх діяльності; в освітньому процесі — під час підготовки навчально-методичних матеріалів та для проведення занять з дисципліни «Юридична деонтологія», «Кримінальне процесуальне право», «Судові та правоохоронні органи України»; у навчально-методичній діяльності — при підготовці навчальних курсів, навчальних і навчально-методичних посібників, а також матеріалів спрямованих на поглиблення знань кандидатів на зайняття посади судді та діючих суддів з проблематики морально-етичних основ здійснення правосуддя.

Результати дисертаційного дослідження отримали своє висвітлення в опублікованих Д. К. Барбаш 11 наукових працях, зокрема у 6 наукових статтях (з яких 5 опублікованих у наукових виданнях України, включених МОН України до переліку наукових фахових видань із юридичних наук, 1 — у закордонному фаховому науковому виданні), а також 5 тезах наукових доповідей. Публікації доволі повно відображують основні наукові результати дисертації.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. При детальному розгляді дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та фабрикації) не виявлено.

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи. Позитивно в цілому оцінюючи підготовлене Д. К. Барбаш дослідження, все ж таки варто критично оцінити окремі її положення та у порядку наукової дискусії вважаю за доцільне висловити окремі побажання:

1) На с. 23 одним з завдань дисертантка визначає здійснення аналізу вимог Європейських стандартів до кандидатів на зайняття посади судді та розробку практичних рекомендацій щодо їх ефективного застосування в Україні. Натомість у загальних висновках авторкою увагу зацентровано на Бангалорських принципах поведінки суддів та Кодексі суддівської етики. В цій частині потрібно біло б більш детально розкрити співвідношення міжнародних та європейських стандартів у цій

сфері та їх значення.

2) На с. 16 авторка наводить перелік Умовних позначень, однак надалі в тексті дисертантка нерідко їх не використовує. Бажано дотримуватися єдиного підходу до оформлення роботи.

3) У дослідженні дисертанткою запропоновано доповнити Розділ III Кодексу суддівської етики статтями 22-24 та наведено проєкт цих статей. Разом з тим, текст означених статей повторюється у роботі тричі: на ст. 119, на с. 186 та на ст. 220 як пропозиції до цього Кодексу. На моє переконання доцільніше було б навести повний текст запропонованих статей лише у Додатку Б до дисертації, а в інших частинах навести лише посилання на означений додаток.

4) У дисертаційному дослідженні трапляються певні неточності стилістичного характеру, але останні не впливають на загальну якість дослідження.

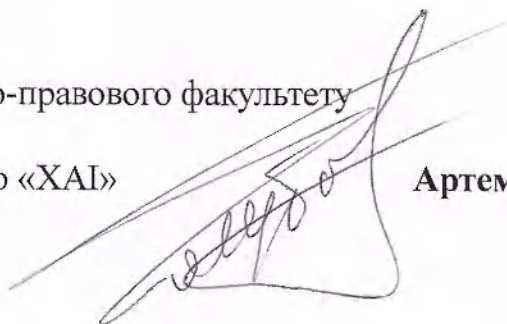
Утім, ці зауваження стосуються здебільшого дискусійних питань, порушених в роботі, або мають характер побажання щодо покращення окремих її положень та не знижують загальну позитивну оцінку роботи, наукову новизну окремих її положень, практичної значущості й ступеню завершеності.

Загальний висновок: Вважаю, що дисертація «Кримінальні процесуальні та морально-етичні основи здійснення правосуддя в кримінальних провадженнях» виконане на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності, його мета досягнута, а всі наукові завдання виконані повно, що вказує, що робота є завершеним науковим дослідженням, а його зміст відповідає спеціальності 081 Право. За актуальністю тематики, повнотою викладу тексту роботи та її результатів, якістю та обсягом наукових публікацій, своєму оформлені наукова праця Д. К. Барбаш відповідає вимогам, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка, Барбаш Дар'я Костянтинівна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензент:

Кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри права гуманітарно-правового факультету
Національного аерокосмічного
університету ім. М.С. Жуковського «ХАІ»

«11» 02 2025 р.

Артем ГОЛУБОВ